

lyozásával, — hanem zárt intézeti felügyeletre és hosszabb nevelésre kell javaslatot tennünk, mint általában sok pszichopátánál. A normális gyermekek nevelésében természetesen a helyzet nem ilyen súlyos. Említettük már, hogy a normális gyermeknél inkább csak a pszichopátiából merített ismeretek hasonlóságára (analógiájára) kell támaszkodnunk. Ezeknél ugyanis a kezdődő vagy halványan jelentkező fogyatékoság még nem tekinthető súlyosnak, épen ezért teljes reménnyel tekinthetünk a javulás elé.

A javítás és gyógyítás módszerei e tekintetben minden ide tartozó esetben egyformák: nem a tüneti kezelésre kell törekedni (lopás), nem csak a tünetet kell eltávolítanunk, — nem is ezt tekintjük fő feladatunknak, — hanem ismét az egyéniség alaphibáját kell célba venni. Hogyan történik ezek alapján a túlzottan önérvényesítő vágyaknak, az állhatatlanságnak, a nagyfokú szuggesztibilitásnak, a kedélytelenségnek és az erkölcsi érzések hiányának kellő nevelése és javítása, ez oly kérdés, amellyel e helyen már nem foglalkozhatunk. Erről esetleg egy későbbi közleményünk fog számot adni, melyben a patológiának (a kóros elváltozások tanának) néhány alapgonddatára fogjuk felhívni a nevelők figyelmét.

Dr. Várkonyi Hildebrand.

GYAKORLATI PEDAGÓGIA.

Magyar nyelv és irodalom.

Petőfi: Az Alföld.

II. osztály.

Óravázlat.

I. Számonkérés.

1. Tömörkény István: Beszélgetés.

2. Írásbeli: tanyai élmény (a címet minden tanuló maga állapítja meg).

II Ráhangelés.

Petőfi: „Kiskunság“ c. költeményének felújítása. Petőfi az Alföld szépségeinek felfedezője.

III. Célkitűzés.

Gyönyörködés Petőfivel az Alföld szépségeiben.

IV. Tárgyalás.

1. A költemény bemutatása.

2. Szerkezete.

3. Másodszori olvastatás és tartalmi megbeszélés a szerkezeti tagoltság szerint:

a) A költő csodálja a vadregényes Kárpátokat, de a tengersík Alföldet szereti (1—2. szakasz).

b) Gondolatban felrepül a felhők közé, s elmondja, hogy mit lát (3—11. szakasz):

- a zajos legelő;
- a csendes tanyák;
- a dőltekeményű csárda;
- a homályos látóhatár.

c) Nyomatékosan megvallja szülőföldje iránti szeretetét (12. szakasz).

4. Petőfi tájfestő művészete: a mozgalmasság; a jelzőkkel való színezés; a legjellemzőbb vonások felhasználása.

V. Összefoglalás.

Házi írásbeli feladat: Szülőföldem madártávlathól. (Képzeletbeli körutazás repülőgépen.)

Tanítás.

I. Számonkérés.

1. Mit olvastunk legutóbb, H.? (Tömörkény István: *Beszélgetés* című tanyai képét.) Mely könyvből való? (*Jegenyék alatt* című elbeszélésgyűjteményéből. Ebben a szegedi tanyai nép élete elevenedik meg.) Ki volt Tömörkény István, S.? (Szeged írója, a szegedi múzeum igazgatója volt, az első világháború idejében halt meg. A tanyákon ásatásokat végzett, így megismerte és megszerette az egyszerű embereket. Több könyvet írt róluk.) Kik szerepelnek műveiben? (A földműves, a pásztor, a halász, a hajós, a kubikus, a fuvaros, a katona.) Kik között folyik a beszélgetés olvasmányunkban, G.? (A juhász és a kondás között.) Miről szól olvasmányunk első része, L.? (A falka és a konda találkozásáról.) Mondd el! (A disznókból álló konda és a juhokból álló falka egymástól távol szokott legelni... Minden nap kisebbedik a terített asztal, napról-napra közelednek a legelő közepe felé... Egymás szomszédságba érve üdvözli egymást a juhász és a kondás...) Mi van olvasmányunk második részében, B.? (A juhász és a kondás beszélget az elszabadult birkáról, azután az időjárásról.) Eleven csevegés folyik köztük, mint a rég nem találkozott jóbarátok közt szokás? (Nem. Csak félóránként szólnak egyetlenegy... Ahun a!... Eső lösz!... Vagy hó... Lőhet dara is...) Mi történik a harmadik részben, N.? (A beszélgetés befejezése előtt észrevétlenül különválnak.) Miért találtuk ezt az egyszerű történetet olyan érdekesnek, T.? (Megismertük belőle a ma-

gyar pásztor természetét: kevés beszédű, de éber figyelme kiterjed mindenre...) Mit ismertünk meg ebből az olvasmányból, R.? (—) Még egyszer, L.! (—)

2. Miről fogalmaztunk, D.? (Egy tanyai élményről írtunk, szabadon választott címről.) [A füzetek megtekintése.] Hallgassuk meg, mit írt L.!

Jegenyék alatt.

A tanyai utakat sok helyen sudár jegenyefák őrzik. A múlt nyáron végigmentem ilyen országúton, amikor legjobb barátommal a nagybátyja tanyájára igyekeztünk. Fontos üzenetet vittünk.

Vasárnap délután volt. A nap aranykorongja messze fent járt a halványkék égen. Az út egyik oldalán szőke búzatenger hullámzott a halk szellőben. Néha egy-egy pacsirta röppent fel belőle, hogy mindjárt tovatűnjön. A másik oldalon mosolygó gyümölcsök mutatták piros areukat. A nádtetes tanyákra ügyet se vetettünk, csak akkor, ha itt-ott egy koloncos kutya mérgeskedett felénk. Egyszer csak egy piros cserepü házaeska kacsingatott ránk hívogatóan. Oda igyekeztünk.

Árnyas fasor vezet a tanyába. A kutyák ugatására kijöttek fogadásunkra. Átadtuk az üzenetet, aztán kíváncsian körülnéztünk. Az istállóban két ló unatkozott, s két jámbortekintetű tehén kérődött. Az ólban egy csapat süldő lustálkodott. Tyúkkárálás, kacsahápopás és libagágogás tette hangossá az udvart. A libák és kacsák feszült figyelemmel pislogtak félszempl a nagy eperfára, s várták, mikor ráz le a szellő egy-egy érett epret. Majd a nyakuk-lábuk tört ki, úgy rohantak ilyenkor.

Tejet ettünk jó foszlós kalácsal, azután elkészöntünk, és hazafelé vetjük utunkat. A nap biborrá változott, majd végleg lebukott a nyugati szemhatáron. Itthon voltunk. (L. L.)

Hogyan számolt be L. tanyai kiruccanásáról? Száraz egyszerűséggel vagy hangulatosan? B.! (Nagyon hangulatos dolgot, tele van sok érdekességgel és szép kifejezésekkel.) Említünk belőle érdekes és pontos megfigyeléseket! [A jelentkező tanulók szerepelnek.] H.! (Szőke búzatenger hullámzott.) S.! (A gyümölcs piros arccal mosolygott.) J.! (A kutyákon kolonc volt.) D.! (A süldők lustálkodtak az ólban.) M.! (Két jámbor tehén kérődött.) R.! (A libák és a kacsák félszempl lestek az eperfára, és versenyt futottak, ha egy szem eper leesett.) L. dolgozatát a pontos megfigyelések teszik igazán értékessé és szépé. Nem általánosságokat kell írni, hanem saját megfigyeléseinket, tapasztalatainkat, élményeinket: akkor lesz írásunk igaz és szép! L. dicséretes munkát végzett. — Hogyan írtad ezt a szót: *barátommal*? (*Barátomval* helyett: *barátommal*.) A *nagybátyja* szót? (*Nagybátyja*, birtokos személyraggal; más a *bátya* és más a *bátyja*.) Hát a *mindjárt* szót? (*Mindjár*.) Mi van a végén? (*t*-nek kellene tenni, de nem tettem oda.) Írd oda *mindjárt*! — Most beszéljessünk újabb dologról!

II. Ráhangolás.

Hol született Petőfi Sándor? (Az osztály: Kiskőrösön.) Mutasd meg a térképen, K.! (Pest megyében van.) Ezt tekintette szülőhelyének, B.? (Kiskunfélegyházát, mert ott töltötte boldog gyermekéveit; csak csecsemőkorában volt kiskőrösi lakos.) Hogy hívjuk Pest megye déli részét, S.? (Kiskunságnak.) Idézzük emlékezetünkbe Petőfinek kedves szülőföldjéről: a Kiskunságról szóló gyönyörű költeményét! Mondd el a bevezető részt, H.! (*Hova szívem, lelkem Mindig, mindenholnan visszavisszavágyott... Testi szemeimet Behunyom, és lelkem szemeivel nézek, S előttem lebegnek szépen, gyönyörűn az Alföldi vidékek.*) Soroljuk el a költő lelki szemei előtt lebegő szép alföldi tájakat! D.! (A határtalan pusztá; élet a legelőn; élet az érben; a délibáb; a homokbuckák; a tanyák; a városvég.) Hogyan ábrázolja Petőfi a Kiskunság szépségeit? F.! (Képsorozatban.) Mi teszi az egyes képeket annyira mozgalmassá, elevenné? M.! (Minden cselekszik valamit.) Említsünk néhány példát! K.! (A nap kapaszkodik fölfelé.) S.! (A gém nyújtogatja hosszú nyakát.) G.! (A bóbis keservesen jajgat.) H.! (A golya a víz alá üti orrát, nagyot nyel, aztán felemeli fejét, és kényesen körülnéz.) D.! (A szélmalom cigánykereket hány.) R.! (A délibáb egy ütött-kopott vén csárdát emel a magasba.) A festőművész is tudna ilyen eleven képeket festeni? (Az osztály: Nem.)

Petőfit a szülőföldje iránt érzett rajongó szeretete az Alföld költőjévé tette. *Petőfi az Alföld költője, az Alföld szépségeinek felfedezője.* Az Alföldet azelőtt többnyire egyhangúnak, unalmasnak, sívárnak látták az emberek. Csak a vadregényes természetet tartották szépnek: az égbenvülő bércet, a titokzatos erdőt, a zajos vízesést, a hegy- és erdőkoszorúta tavat, a sok színben pompázó hullámos tengert. Petőfi megtanította az embereket az Alföld szépségeinek meglátására, az Alföld szépségeiben való gyönyörködésre.

III. Célkitűzés.

Hogy ezt mi is megtanulhassuk, olvassuk el *Az Alföld* című versét! [Tábla-füzet: *Petőfi: Az Alföld.*] Nyissuk ki könyvünket a ...lapon!

IV. Tárgyalás.

Az Alföld.

1. Mit nekem te, zordon Kárpátoknak
Fenyvesekkel vadregényes tája!
Tán csodállak, ámde nem szeretlek,
S képzetem hegy-völgyedet nem járja.

2. Lenn az Alföld tengersík vidékin,
Ott vágyok honn, ott az én világom ;
Börtönéből szabadult sas lelkem,
Ha a rónák végtelenjét látom.
3. Felrepülök ekkor gondolatban
Túl a földön, felhők közelébe,
S mosolyogva néz rám a Dunától
A Tiszáig nyúló róna képe.
4. Délibábos ég alatt kolompol
Kiskunságnak száz kövér gulyája;
Deleléskor hosszú gémű kútnál
Széles vályú kettős ága várja.
5. Méneseknek nyargaló futása
Zúg a szélben, körmeik dobognak,
S a csikósok kurjantása hallik
S pattogása hangos ostoroknak.
6. A tanyáknál szellők lágy ölében
Ringatózik a kalászos búza,
S a smaragdnak eleven színével
A környéket vígan koszorúzza.
7. Ide járnak szomszéd nádasokból
A vadludak esti szürkületben,
És ijedve kelnek légi útra,
Hogyha a nád a széltől meglebben.
8. A tanyákon túl a puszta mélyén
Áll magányos, dőlt kéményű csárda,
Látogatják a szomjas betyárok,
Kecskemétre menvén a vásárra.
9. A csárdánál törpe nyárfaerdő
Sárgul a királydinyvés homokban;
Oda fészkel a visító vércse,
Gyermekektől nem háborgatottan.
10. Ott tenyészik a bús árvalányhaj
S kék virága a szamárkenyérnek,
Hús tövéhez déli nap hevében
Megpihenni tarka gyíkok tórnek.
11. Messze, hol az ég a földet éri,
A homályból kék gyümölcsfák orma

Néz s megettük, mint halvány kődoszlop,
Egy-egy város templomának tornya.

12. Szép vagy, Alföld, legalább nekem szép!
Itt ringatták bölcsöm, itt születtem,
Itt boruljon rám a szemfödél, itt
Domborodjék a sír is felettem.

2. A költemény szerkezete.

Látjátok, mennyi szépség, hangulat, elevenség! Hasonlít-e ez a költemény a *Kiskunsághoz*? H! (Hasonlít, mert ez is képsorozatból áll, és éppen olyan eleven...) Allapítsuk meg a szerkezetét! G! (Három részből áll: a bevezetésben azt mondja a költő, hogy a zordon Kárpátokat csodálja, de nem szereti, a tengersík Alföldön érzi magát otthon...) [Tábla-füzet: I. *A költő csodálja a vadregényes Kárpátokat, de a tengersík Alföldet szereti.*] Tovább! (A főrészben arról van szó, hogy a költő gondolatban a magasba száll, s elmondja, mit lát. Képsorozatot fest az Alföld szépségeiről...) [Tábla-füzet: II. *Gondolatban felrepül a felhők közé, s elmondja, hogy mit lát.*] Befejezésül milyen vallomást tesz a költő? (Szép az Alföld, itt születtem, s itt is akar meghalni...) [Tábla-füzet: III. *Nyomatékosan megvallja szülőföldje iránti szeretetét.*]

3. Másodszori olvastatás és tartalmi megbeszélés a szerkezeti tagoltság szerint.

Gyönyörködjünk még egyszer az egész költeményben!

a) Először is figyeljük meg a vadregényes Kárpátok és a tengersík Alföld ellentétét! Olvassa R! [A tanuló olvassa az 1—2. szakaszt.] Elég. Mit érez Petőfi, mikor a Kárpátokat és az Alföldet összehasonlítja, D.? (Csodálja a zordon Kárpátokat... Az Alföldet szereti...) Ebből megérthetjük, miért szereti Petőfi annyi rajongással az Alföldet. A végtelen rónán úgy érzi magát, mint a börtönből kiszabadult sas: *szabadon!* A végtelennek tetsző síkságon semmi sem korlátozza a látást, ezért tekintette az Alföldet a korlátlan szabadság jelképének. Miért szereti Petőfi az Alföldet, G! (A szabadság jelképének tartotta, mert a végtelen rónán semmi sem korlátozza a látást...) Még egyszer, H! (—) Te is, S! (—)

b) Most gyönyörködjünk a madártávlatból rajzolt alföldi tájképekben! K. olvas! [A tanuló elolvassa a 3—11. szakaszt.] Elég. Milyen helyzetből rajzolta meg Petőfi alföldi képeit, T.? (Gondolatban felrepült a felhők közelébe...) Vegyük sorra a képeket! Milyen zajos élet van a legelőn, B.? (Délibábos ég alatt kolompol Kiskunság száz kövér gulyája... A ménések nyargalva futnak... A csikósok kurjantanak...) Adjunk címet ennek a zajos képnek! G! (A zajos legelő.) [Tábla-füzet: *a zajos legelő.*] Egészen más az élet a csendes tanyáknál. Hall-

juk N.-t! (A tanyáknál szellő ringatja a smaragdos búzát...) Mi az a smaragd? (Drágakő.) Tovább! (Este idejárnak a szomszéd nádasokból a vadludak...) Az előzőnek a mintájára nevezzük el ezt a képet is, J.! (A csendes tanyák.) [Tábla-füzet: *a csendes tanyák.*] Mi van az emberi lakóhelyektől távol: a puszta mélyén, R.? (A dőltekeményű csárda... Törpe nyárfaterdő... A homokban királydinnye...) Jó ismerőseink ezek a homoki növények. Miről ismerjük a királydinnyét, L.? (Királydinnyés homokban nem lehet mezítláb járni, mert tüskés...) Hogy nevezhetjük el ezt a képet, P.? (A dőltekeményű csárda.) [Tábla-füzet: *a dőltekeményű csárda.*] Milyen kép tárul elénk a homályos messzeségben, H.? (A látóhatár szélén gyümölcsfák... Egy-egy templortorony...) Mit írjunk fel címül, S.? (A homályos látóhatár.) [Tábla-füzet: *a homályos látóhatár.*]

c) Végül olvassuk el az Alföld iránt érzett rajongó szeretet nyomatékos megvallását! L.! [A tanuló elolvassa a 12. szakszt.] Miért szereti Petőfi az Alföldet, B.? (Itt született, itt ringatták bölcsőjét, s itt is akar meghalni...) Mely földrajzi helymegnevezések árulják el azt, hogy itt Petőfi szülőföldjéről: a Kiskunságról van szó? K.! (Kiskunságnak száz kövér gulyája. A betyárok Kecskemétre mennek a vásárra.) A költemény elején is szó van ilyesmiről. L.! (A költő látja a Dunától a Tiszaig nyúló rónát.)

Hányszor vállalja meg Petőfi ebben a versben az Alföld iránt érzett rajongó szeretetét, D.? (Kétszer: a bevezetésben azt mondja, hogy az Alföld a szabadság képe..., a befejezésben azt mondja, hogy szülőföldje...) Milyen szerkezetnek tekinthetjük ezt? (Az osztály: Keretes szerkezetnek.) Miből áll a költemény főrése? (Az osztály: Képsorozatból.)

4. Petőfi tájfestő művészete.

Most beszéljünk arról, hogy milyen eszközökkel festette meg Petőfi gyönyörű tájképeit.

A Kiskunságról tanultak alapján állapítsuk meg azt, ami teszi ezt a költeményt is annyira mozgalmassá, elevenné, sőt egy helyen valósággal szilajjává! S.! (Itt is minden cselekszik valamit...) Említsünk példákat! [A tanulók a könyvbe néznek; a jelentkezők szerepelnek.] H.! (A gulyák kolompolnak.) L.! (A lovak nyargalnak a zúgó szélben, körmeik dobognak, a csikósok kurjongatnak, az ostorok pattognak.) H.! (A búza ringatózik.) T.! (A vércse visít.) D.! (A vadludak ijedve légi útra kelnek.) K.! (A távolból gyümölcsfák néznek.) A festőművész megfesthet-e ilyen eleven életet? (Az osztály: Nem.)

Petőfi nemcsak mozgalmassá tette tájképeit, hanem színessé is. Ezt jelzőivel éri el. Említsünk szép jelzős szerkezeteket! [A tanulók a könyvbe néznek; a jelentkezők szerepelnek.] G.! (Zordon Kárpátok, tengersík Alföld.) R.! (Déliabós ég, hosszúgémű kút.) L.! (Nyargaló futás, hangos ostorok.) K.!

